335. Ärja ödekyrka, Åkers sn, Åkers hd.

Pl. 170.

Litteratur: A. Flentzberg i »Till hembygden» 1919, s. 25 f.; E. Brate, Sveriges runinskrifter (1922), s. 73.
Äldre avbildning: Brate 1922 (ATA).

Under utgrävning av Ärja kyrkoruin påträffade kyrkoherde A. Flentzberg i Mariefred den 10/9 1919 en runsten, liggande som tröskel vid ingången till kyrkans vapenhus på södra sidan. En del av stenen var täckt av en mur, men lösgjordes år 1922. Stenen var sönderslagen i två stycken, vilka uppställdes mot en mur i vapenhuset. Under åren 1927—32 befann sig stenen i parken vid Lida gård, men återfördes sistnämnda år till kyrkoruinen, i samband med att området ordnades. De båda styckena sammanfogades, och stenen restes på en grund av cement invid östra väggen av vapenhuset.

Röd sandsten. Längd 1,50 m., bredd 1,90 m. Inskriften är fullständigt i behåll, tydlig och väl bevarad. Runslingan, som upptill följer stenens kanter, bildar en i det närmaste sexkantig figur. Nedtill äro ändarna utbildade till ett enkelt ormhuvud och stjärt. Även i övrigt är orneringen enkel men smakfull. Korset är prydligt och liknar det på Turinge-stenen (Sö 338), men har i stället för kors små ringar i de tre nedre korsarmarnas tre hörn.

Inskrift:

u ulfui : raisti : stain þanat bruþur sin : u : snikin saʀ furs : a : ust : arla : maþ : i : ikn : u : ari : ksibari
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
hulmstains
75 80

Ulfʀ(?) *ræisti stæin þenna at broður sinn Osnikin, saʀ fors austarla með Ingvari, skipari Holmstæins.*

»Ulv(?) reste denna sten efter sin broder Osniken, som omkom österut med Ingvar, (han var) Holmstens skeppskamrat.»

Till läsningen: 1 **u** står efter ormens ögon, som äro förbundna med ett par kroklinjer. 4 är en binderuna af **f** och **u**; vilketdera som har varit ristat först synes omöjligt att avgöra.

Inskriften har ett högst oregelbundet bruk av ordskillnadstecken. Det saknas i flera fall, då man skulle vänta det. Men framför allt blir det ymnigt utsatt i vissa ord: **u : snikin** blir delat på två, **a : ust : arla** på tre och **i : ikn : u : ari** på fyra rungrupper. Ordningen mellan ett par närstående runor är omkastad: 58—59 **kn** för **nk**. 64—65 **ks** för **sk**. I namnet *Ingvari* är det uddljudande **i** upprepat. Säkerligen förhåller det sig på liknande sätt med de två **u** i inskriftens första namn.

Detta är synnerligen svårt att tyda. Brate förmodar ett kvinnonamn *Ulfvi*, men ett sådant är annars icke känt. Det är naturligtvis också mycket ovisst, huruvida ristaren med binderunan avsett tvenne ljud (*þ* + *w*) eller om han vacklat i beteckningen av ett enda ljud. Möjligen är en **ʀ**-runa utelämnad, på grund av att det följande ordet började med **r**. Namnet kan då ha varit *Ulfʀ* eller *Ulfviðr*, med uteglömd **þ**-runa. — Namnet *Osnikinn* är känt från flera uppländska inskrifter: L 44 Lundby, Yttergrans sn, L 140 Nyvle, Bälinge sn, L 241 Källbo, Tensta sn, D II 144 Orkesta kyrka. — *Holmstæinn* är ett vanligt namn. Möjligen har dock Brate rätt i sin förmodan, att Ärja-stenens *Holmstæinn* är densamme som den, över vilken Tystberga-stenen (Sö 173) är rest; han hade också dött österut med Ingvar. I så fall har Holmsten varit ägare till ett skepp, på vilket Osniken har varit med såsom krigare. Om runsv. *skipari* se Sm 42 Tuna, Ryssby sn och O. von Friesen i *Meddelanden från Norra Smålands Fornminnesförening*, 1907.

Skipari Holmstæins åsyftar utan tvivel *Osnikinn*. Det står emellertid i nom. och är sålunda en »fri apposition» (jfr t. ex. Sö 11). Annorlunda Sö 320: ... *at Byrstæin, broður sinn ... dræng sniallan*. Bestämningen *dræng sniallan* följer även här efter en inskjuten sats *saʀ vaʀ austr með Ingvari* men har bevarat sitt syntaktiska samband med huvudsatsen och står följaktligen i ack. Den inskjutna satsen blir i detta fall mera tydligt underordnad och *saʀ* sålunda relativt pronomen. Här i Sö 335 kan *saʀ* även uppfattas som rent demonstrativt med anaforisk funktion.

336. Kungsör, Kung Karls sn, Åkerbo hd.

Pl. 174. Pl. 14: B 1143.

Litteratur: B 1143, L 994. J. Peringskiöld, Mon. Sud.; R. Dybeck, Runa 2 (1842), s. 20, ATS 1 (1864), s. 182, Beskrivning över »Kung Carls socken» (ATA); O. Hermelin, V. Rekarne härads fornlemningar, s. 486 f., 513; H. Hofberg i Västmanlands fornminnesförenings Årsskrift 7 (1912), s. 49 f.; Sveriges Geologiska Undersökning: Beskrivning till bladet »Arboga».

Äldre avbildningar: P. Törnevall (i Peringskiölds a. a. och B 1143); Hermelin a. a.; Hofberg a. a.; Brate 1898 (ATA).

Inskriften finnes å norra sidan av ett jordfast stenblock, o. 400 m. S. om Kungsörs kyrka invid västra sidan av vägen Kungsör—St. Sundby. På andra sidan om vägen har funnits ett liknande stenblock, numera förstört genom sprängning. Marken tillhör Kungsörs södra ladugård, och platsen kallas enligt Hermelin och Sidenbladh Runstensbacken. Peringskiöld betecknar den, mindre exakt, som »Wid Kongsörs Capell på Åsen». Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Arboga».

Dybeck uppger, att i den runristade stenens närhet skulle ha funnits en myckenhet gravkullar, varav 1864 en enda återstod, »liggande nära intill dervarande runsten». Enligt Hermelin är emellertid detta felaktigt; gravfältet har legat ett stycke norr om runstenen, närmare kyrkan.

Blockets höjd är 1,4 m., bredd 1,7 m. Vänstra delen av stenen är avslagen och förkommen, och även i övrigt är ristningen skadad genom vittring.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 1143):

[þorkils lit · kera · merki · ef]ṭiʀ + askaut × auk + þorkut × bruþr · sina [· hi]a[l]bi [· k]u ‖ [þ] × [a]nt ×
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60

Þorgils let gærva mærki æftiʀ Asgaut ok Þorgaut, brøðr sina. Hialpi Guð and!

»Torgils lät göra minnesmärket efter Åsgöt och Torgöt, sina bröder. Hjälpe Gud (deras) ande!»

Till läsningen: Från 45 **s** är inskriften ytterst svårläst och endast enstaka runor eller rester av runor bevarade. Särskilt de sista orden **kuþ × ant ×** äro svagt skönjbara — Hermelin har endast orden **· auk · þorkut · bruþr · s**, Hofberg därjämte de båda följande runorna 46—47 **in**.

Om namnen *Asgautr* och *Þorgautr* se E. Wessén, *Studier till Sveriges hedna mytologi och fornhistoria* (1924), s. 92 f., och *Nordiska namnstudier* (1927), s. 82. *Þorgautr* förekommer även Sö 111 och 268; Ög 22, 70, 181, 197; L 43 Yttergran, 214 Billinge, Danmark, 410 Fresta, 670 Husby-Sjutolft, Uppl.; L 1228 Alsheda, Smål.; L 1675 Kvibbile, Hall.; *Asgautr* även Sö 97, 122, 123, 296, 323; Öl 9, 23; Ög 155; L 323 V. Ryd, 587 Närtuna, 592 Garn, D II 1 Solna, D II 36 Järfälla, D II 71 Lovö, Uppl.; L 1201 Visingsö, Smål.; T 1 Vinköl, T 5 Vånga, T 44 och 45 Håle.